

OIKEUSMINISTERIÖLLE

Asia: Lausunto lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistamista koskevasta muistiosta

Viite: OM 31/41/2015

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry, jolta ei ole pyydetty lausuntoa asiakohdassa mainitusta muistiosta, pyytää kunnioittavasti, että sen oma-aloitteisesti laatima oheinen lausunto otettaisiin huomioon:

Yleistä

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (jäljempänä lastenhuoltolaki) on jo varsin vanha. Oikeuskäytäntö on huoltoriitojen osalta kehittänyt uusia tarpeelliseksi koettuja menettelytapoja asioiden hoitamiseksi ilman lainsäädännön tukea. Lainsäädännön uudistaminen vastaamaan voimassa olevaa oikeustilaa on siten aiheellista. Tuomariliitto kannattaa jäljempänä esitettävällä tavalla muistiosta ilmenevien asioiden selvittämistä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

Lisäksi tässä yhteydessä on syytä ottaa huomioon se, että nykyisen lastenhuoltolain säännökset ovat varsin yleispiirteisiä. Näin ollen lainvalmistelussa tulee pohtia myös sitä, onko tiettyjä aihepiirejä aiheellista säännellä erikseen ja missä määrin niitä ylipäänsä on mahdollista ja tarpeellista säännellä kovin yksityiskohtaisesti.

Tuomariliitto on katsonut aiheelliseksi esittää muistiosta jäljempänä ilmenevät näkemykset ja huomautukset.

2. Lapsen tapaamisoikeus

2.1 Vuoroasumisjärjestelyt

Vuoroasumisesta on oikeuskäytännössä tullut aiempaa yleisempi vaihtoehto lapsen asumisen järjestämiseksi. Muistiosta ilmenevillä perusteilla voisi olla aiheellista selvittää, olisiko lainsäädäntöä tarpeellista ja mahdollista muuttaa niin, että lapsi voisi asua virallisesti kahdessa eri osoitteessa. Tähän liittyen tulisi selvittää myös, mitä muutostarpeita tämä aiheuttaisi esimerkiksi koulu- ja sosiaalilainsäädäntöön. Vuoroasumistilanteissa vanhemmilla on usein riitaa siitä, kumman vanhemman luona lapsi virallisesti asuu, mikä vaikuttaa muun ohella siihen, kummalle vanhemmista lapsilisät maksetaan.

Voisi myös olla tarpeellista selvittää, tulisiko lakiin ottaa yleisellä tasolla periaatteita siitä, milloin vuoroasuminen yleensä on lapsen edun mukaista.

2.2 Säännökset tuetuista ja valvotuista tapaamisista

Tuomariliitto kannattaa nimenomaisen säännöksen ottamista lakiin tuetuista ja valvotuista tapaamisista. Laissa olisi syytä säätää myös siitä, millä edellytyksillä sosiaaliviranomainen voi vahvistaa vanhempien tekemän sopimuksen tapaamisen toteuttamisesta tuettuna tai valvottuna.

2.3 Muiden kuin vanhempien tapaamisoikeus

Vanhempien väliset riitaisuudet eivät saisi johtaa siihen, että lapsi menettää ns. etävanhempansa ohella myös koko tuon vanhempansa suvun. Toisaalta tapaamisoikeuden vahvistaminen muille kuin vanhemmille voisi ennestään lisätä riitaisuuksia lapsijutuissa. Tapaamisoikeus tulisi siten voida vahvistaa myös muulle lapsen läheiselle kuin vanhemmalle vain erityisestä syystä. Tuomariliitto pitää lisäksi aiheellisena harkita, voitaisiinko tällaisesta tapaamisoikeudesta määrätä tuomioistuimen ratkaisun ohella sosiaaliviranomaisen vahvistamalla sopimuksella.

2.4 Tapaamisoikeuden toteuttaminen

a) Vieraannuttaminen ja muut tapaamisen toteutumiseen liittyvät vaikeudet

Kuten muistiossa todetaan, vieraannuttamiskielto tavallaan on jo laissa. Myös oikeuskäytännössä lapsen asumista on toisinaan muutettu sillä perusteella, että lähivanhempi ei ole myötävaikuttanut lapsen suhteen säilyttämiseen toiseen vanhempaan. Tuomariliitto uskoo, että tehokkain tapa ennaltaehkäistä vieraannuttamista on lähivanhemman tieto siitä, että tällainen menettely voi johtaa lapsen asumista koskevan ratkaisun muuttamiseen. Sen vuoksi voisi olla tarpeellista terävöittää lain 1 §:n 1 momentin sanamuotoa lähihuoltajan velvollisuudesta myötävaikuttaa tapaamisoikeuden toteutumiseen.

b) Lapsen asuinpaikan muuttaminen

Tuomariliitto kannattaa muistiossa esitetyn menettelyn sisällyttämistä huoltolakiin.

Ongelmaksi on toisinaan havaittu maistraattien epäyhtenäiset käytännöt siitä, kenen ilmoituksen perusteella ne hyväksyvät uuden osoite- ja asuinpaikkatiedon rekisteröimisen.

Jonkin verran esiintyy tapauksia, joissa toinen yhteishuoltaja on ilman toisen vanhemman suostumusta tai jopa toisen vanhemman tietämättä muuttanut lasten kanssa toiselle paikkakunnalle, vaikka lapsen asuinpaikasta yhteishuoltajien tulisi päättää yhdessä. Tällöin etävanhemmalla ei ole muuta mahdollisuutta kuin vaatia oikeudessa lapsen asuinpaikan muuttamista. Tämän vuoksi muistiossa esitetty menettely on perusteltua ottaa lastenhuoltolakiin.

2.5 Vastuu lapsen tapaamiskustannuksista

Tuomariliitto kannattaa nimenomaisen säännöksen ottamista lakiin tapaamiskustannuksista. Tämä voisi ehkäistä ennalta vanhempien välisiä riitoja näiltä osin. Samoin olisi syytä selvittää tapaamiskustannusten suhdetta elatusapuun: voiko lapsen etu olla saada pienempää elatusapua, jos se edesauttaa suhteen säilymistä toiseen vanhempaan. Tapaamiskustannuksia koskevan määräyksen täytäntöönpanokelpoisuutta voisi tarkemmin selvittää.

3. Oikeudenkäyntimenettely

3.1 Oikeudenkäyntimenettelyn nopeuttaminen

Tuomariliitto kannattaa sen selvittämistä, voisiko oikeudenkäyntimenettelyä nopeuttaa säättämällä laissa määräaika ensimmäiselle istuntokäsittelylle.

3.2 Sosiaaliviranomaisen selvityksen hankkiminen

a) Määräaika sosiaaliviranomaisen selvitykselle

Tuomariliitto katsoo, että määräajan asettaminen sosiaaliviranomaisen selvityksen laatimiselle olisi olemassa olevien viipymisongelmien vuoksi erittäin tärkeää ja perusteltua.

Lisäksi olisi syytä selvittää, tulisiko lakiin ottaa säännökset ns. pikaselvityksen pyytämisestä, laatimisesta ja sille asetettavasta määräajasta.

b) Olosuhdeselvityksen hankkiminen kunnan ostopalveluna

Olosuhdeselvityksellä on suuri merkitys lapsiasioissa. Olosuhdeselvityksen hankkimista kunnan ostopalveluna ja siihen liittyvää lainsäädäntötarvetta olisi tämän vuoksi tarpeellista selvittää, varsinkin kun jo osa kunnista hankkii selvityksiä ostopalveluina.

3.3 Lapsen kuuleminen ja osallistuminen oikeudenkäyntiin

Lapsen kuulemista koskevien lastenhuoltolain säännösten tarkistamista on aiheellista pohtia. Tuomariliitto ei kuitenkaan kannata sitä, että lapselle säännönmukaisesti määrättäisiin edunvalvoja tai muu edustaja huoltoriitaoikeudenkäyntiä varten.

3.4 Toistuvat huoltajuusoikeudenkäynnit

Tuomariliitto kannattaa muistiosta ilmenevien keinojen pohtimista toistuvien huoltoriitojen ehkäisemiseksi. Tuomariliitto pitää perusteltuna mallia, jossa huoltoasia harkitaan kerran perusteellisesti tarpeeksi vahvassa kokoonpanossa, mutta tämän jälkeen mahdollisuuteen muuttaa päätöstä tulee olla painavia syitä. Tulisi myös selvittää mahdollisuus toistuvien, lähinnä kiusantekomielessä tehtyjen muutosvaatimusten käsittelyyn yksinkertaistetussa menettelyssä.

Huoltoriitakierteen eräs erityistilanne on ns. perusteasian ja täytäntöönpanoasian yhtäaikainen vireilläolo ja niihin liittyvät rinnakkaiset lapsen kuulemiset, jotka saattavat olla lapselle tarpeettoman kuormittavia. Myös rinnakkaiset sovitteluinstituutiot - ts. tuomioistuinsovittelu eli Follo ja täytäntöönpanosovittelu - voivat aiheuttaa hämmennystä vanhemmissa. Olisi syytä pohtia tulisiko em. juttutyypin keskinäistä suhdetta ja koordinointia miettiä uudelleen.

3.5 Lapsen huoltoa ja huostaanottoa koskevien prosessien päällekkäisyys

Tuomariliitto kannattaa sen selvittämistä, voidaanko tuomioistuinten välistä tiedonvaihtoa parantaa ja menettelyjä sovittaa yhteen siinä tapauksessa, että samaa lasta koskevat huoltoa ja huostaanottoa koskevat asiat olisivat yhtäaikaisesti vireillä eri tuomioistuimissa.

4. Lapsen huolto

4.1 Isyyden kumoamisen vaikutus lapsen huoltoon

Tuomariliitto kannattaa sen harkitsemista, olisiko syytä tarvetta arvioida nimenomaisen

säännöksen ottamiseen lakiin isyyden kumoamisen vaikutuksesta miehen asemaan lapsen huoltajana.

4.2 Lapsen huoltoon liittyvien sopimusten alan laajentaminen

Tuomariliitto kannattaa sosiaalilautakunnissa vahvistettavien sopimusten alan täsmentämistä ja laajentamista muistiossa esitetyin tavoin. Riidattomissa tilanteissa sosiaalilautakunta voisi vahvistaa myös sellaisen vanhempien välisen sopimuksen, jossa on sovittu tehtävienjaosta huoltajien kesken, oheishuoltajasta ja vanhempien tiedonsaantioikeudesta. Tällöin näitä asioita ei olisi tarpeen viedä kärjäoikeuteen.

4.3 Vanhempien oikeuksien täsmentäminen

Etenkin yhteishuoltajuuden käsitettä voisi olla tarpeellista täsmentää. Käytännössä vanhemmat ja joskus viranomaisetkin ovat olleet epätietoisia siitä, mihin kaikkiin lasta koskeviin asioihin tai päätöksiin tarvitaan molempien vanhempien suostumus.

4.4 Vanhemmuussopimus

Avioeron tai avoeron varalta lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta tehtävän sopimuksen mahdollisuus voisi ehkäistä huoltoriitoja, joten Tuomariliitto kannattaa asian selvittämistä.

4.5 Sovittelu ja muu varhaisen vaiheen tuki

Pakollista eroneuvottelua lasten asioista olisi tarpeellista harkita. Huoltoriitaoikeudenkäynneissä ja myös sovittelussa yksi merkittävimmistä ongelmista on vanhempien keskinäisen vuorovaikutuksen puuttuminen. Tuomariliiton mielestä tulisi selvittää, olisiko lapsen edun näkökulmasta perusteltua vaatia vanhempia käymään sosiaaliviranomaisen tai muun sopivan tahon luona neuvottelemassa lasten asioista ennen kuin vanhemmat voivat viedä asian oikeuteen tai edes asiantuntija-avusteiseen huoltoriitojen sovitteluun.

Toisaalta on syytä todeta, että jo nykyisin ongelmana on riittävien resurssien puutteen vuoksi järjestää tuollaista sovittelua sitä vapaaehtoisesti haluaville vanhemmille.

Lausunnon valmistelu

Lausunnon valmistelusta ovat vastanneet kärjätuomarit Liisa Laatikainen ja Pekka Louhelainen. Lausunto on käsitelty Kärjäoikeustuomarit ry:n hallituksessa 15.2.2016 sekä Tuomariliiton oikeuspoliittisessa valiokunnassa ja hallituksessa 29.2.2016.

Helsingissä 1.3.2016

Tuomariliiton puheenjohtaja,
hovioikeudenneuvos

Kimmo Vanne